

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА ПРАВА «КРОК»

СІЧОКНО ГЛІБ БОРИСОВИЧ

УДК 331.5:314.07:330.3

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРУДОРЕСУРСНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

21.04.01 - економічна безпека держави

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2019

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі управління фінансово-економічною безпекою ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК» Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник кандидат економічних наук, доцент
Літвін Наталія Миколаївна,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
проректор з науково-педагогічної роботи.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Живко Зінаїда Богданівна,
Львівський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри менеджменту

кандидат економічних наук, доцент
Назаров Нікіта Костянтинівич,
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця,
доцент кафедри менеджменту та бізнесу

Захист відбудеться «24» грудня 2019 року о 14 годині 00 хв. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.130.01 у Вищому навчальному закладі «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Табірна, 30-32, ауд. 237.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Вищого навчального закладу «Університет економіки та права «КРОК» за адресою: 03113, м. Київ, вул. Табірна, 30-32, кім. 237.

Автореферат розіслано «22» листопада 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
доктор економічних наук, професор

В.І. Терехов

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Основні тенденції розвитку України в останні роки супроводжуються посиленням економічної та політичної нестабільності під дією сукупного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз та загострення соціальних проблем, що призводить до ускладнення можливості реалізації державної соціальної політики. Відсутність узгодженості між нормативно-правовими актами, які регламентують забезпечення економічної безпеки загалом та окремих її складових, також ускладнює існуючу ситуацію.

У чинному Законі України «Про національну безпеку України» досить незначну увагу приділено питанню забезпечення трудоворесурсної безпеки, відсутнє її трактування та не окреслено її складові, що підтверджує актуальність проведеного дослідження.

На жаль, існуючі методичні підходи до оцінювання економічної безпеки держави загалом та трудоворесурсної безпеки зокрема ґрунтуються на показниках, які не дозволяють встановити вплив загроз, що й визначає необхідність розробки дієвого інструментарію, який дозволив би оцінити саме економічні аспекти забезпечення трудоворесурсної безпеки держави.

Питання дослідження сутності економічної безпеки держави та інструментарію оцінювання її стану досить широко висвітлені у працях таких вітчизняних та зарубіжних учених, як: В. Алькема, В. Андрієнко, Є. Бобров, О. Барановський, І. Боднар, О. Власюк, З. Живко, О. Герасименко, В. Грушко, М. Єрмошенко, Г. Козаченко, В. Крутов, Н. Літвін, О. Ляшенко, С. Мошенський, В. Мунтіян, І. Мігус, І. Ревак, В. Сідак, М. Стрельбицький, В. Терехов, В. Ткаченко, В. Токар, Л. Шемаєва, Н. Юрків та ін., які висвітлили етапи становлення й розвитку економічної безпеки держави як науки загалом та окремих її складових.

Проблеми забезпечення трудоворесурсної безпеки досліджували вітчизняні науковці: О. Давидюк, Л. Ільчук, О. Ілляш, А. Колот, О. Коломієць, В. Кириленко, В. Куценко, Е. Лібанова, В. Новікова, І. Петрова, В. Онищенко, В. Скуратівський, Л. Шевчук та інші.

Відаючи належне авторам сучасних наукових розробок, котрі сприяли процесу становлення економічної безпеки держави як науки, слід зазначити, що, на жаль, питання оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави досліджено не достатньо глибоко.

У цьому контексті **наукове завдання** дисертаційного дослідження полягає в удосконаленні теоретико-методичних засад і наданні практичних рекомендацій щодо розробки та використання інструментарію оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри управління фінансово-економічною безпекою за темою «Забезпечення захисту економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0114U006338), у межах якої розроблено теоретичні засади і науково-методичні рекомендації щодо вдосконалення

інструментарію для оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертації полягає в поглибленні науково-методичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо використання інструментарію для оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави.

Відповідно до мети роботи і висунутої гіпотези дослідження визначено та вирішено наступні *основні завдання*:

- розкрити суть понять «національна безпека держави», «економічна безпека держави» та «трудооресурсна безпека держави»;
- вивчити структуру трудоворесурсної безпеки держави та її складових;
- систематизувати основні методи оцінювання трудоворесурсної безпеки держави на основі її складових;
- проаналізувати стан трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави;
- встановити основні загрози та розробити паспорт загроз трудоворесурсній безпеці як складовій економічної безпеки держави;
- розробити концептуальний підхід до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави та запропонувати напрями її забезпечення;
- удосконалити інструментарій оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави.

Об'єкт дослідження становить оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави.

Предметом дослідження є застосування інструментарію оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави.

Методична основа дослідження. Для досягнення поставленої мети й виконання задач у дисертації використано низку загальнонаукових і спеціальних методів, а саме: *метод аналізу* – при дослідженні понять «економічна безпека держави», «трудооресурсна безпека держави», «соціальна безпека», «демографічна безпека», «міграційна безпека» та «продовольча безпека» (пп. 1.1 та 1.2) та *синтезу* – при формулюванні поняття «інструментарій оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави» (п. 3.2); *спостереження та узагальнення* – при вивченні основних характеристик економічної безпеки держави (п. 1.1); встановленні особливостей забезпечення трудоворесурсної безпеки держави (п. 1.2); *причинно-наслідковий* – при дослідженні впливу загроз на трудоворесурсну безпеку держави (п. 2.3); *упорядкування* – при систематизації методичних підходів до оцінювання трудоворесурсної безпеки держави (п. 1.3); *порівняння* – при оцінюванні показників соціальної, демографічної, міграційної та продовольчої безпеки держави (п. 2.2), при оцінюванні стану економічної безпеки держави (п. 2.1); *кореляційно-регресійний аналіз* – при встановленні залежностей між зазначеними показниками (п. 3.2); *графічні методи* – при встановленні тенденцій розвитку економіки України та її окремих напрямів (п. 2.1); *методи системно-структурного аналізу* – при розробці концептуального

підходу до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави (п. 3.1), при розробці інструментарію для оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави (п. 3.2) та паспорту загроз трудоворесурсній безпеці як складовій економічної безпеки держави (п. 3.3); *метод наукового узагальнення* – при формуванні висновків дослідження.

У процесі моделювання розроблених економетричних залежностей було використано програмне забезпечення Statistica 8.0 та MS Excel.

Інформаційно-довідкову базу дослідження становили нормативно-правові акти України, проекти законів, Укази Президента України, звіти Державної служби статистики України, матеріали Міністерства соціальної політики, Державної міграційної служби України, а також інші відкриті джерела.

Наукова новизна одержаних результатів, що були отримані автором під час проведення наукового дослідження, полягає у наступному:

вперше:

- запропоновано методичний підхід до оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави, який включає розрахунок інтегрального показника трудоворесурсної безпеки, до якого включено показники соціальної, демографічної, міграційної та продовольчої безпеки, що дозволяє врахувати вплив зовнішніх та внутрішніх загроз на такі складові економічної безпеки держави;

удосконалено:

- концептуальний підхід до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави, що ґрунтується на економічних аспектах забезпечення трудоворесурсної безпеки, які формуються під впливом внутрішніх та зовнішніх загроз, шляхом встановлення мети, завдань, функцій і принципів, виокремлення об'єктів та суб'єктів, а також розробки й використання інструментарію оцінювання стану трудоворесурсної безпеки;

- інструментарій оцінювання громадської думки щодо забезпечення трудоворесурсної безпеки, який передбачає проведення опитування за п'ятьма групами показників, перші чотири з яких описують ситуацію у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах у вигляді вибору однієї відповіді на поставлене питання, а п'ята – передбачає надання власної думки респондента щодо поліпшення ситуації у зазначених сферах трудоворесурсної безпеки;

- склад функціональних складових економічної безпеки держави, який, на відміну від існуючих підходів, доповнено трудоворесурсною безпекою, що дає можливість врахувати економічні аспекти демографічної та соціальної безпеки держави;

- напрями забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави, які розподілено за такими ознаками: за характером дії (економічні, соціальні, національно-патріотичні), за суб'єктами реалізації (загальнодержавні, регіональні, індивідуальні);

дістало подальший розвиток:

- доопрацювання понятійно-категоріального апарату в частині уточнення

сутності термінів «економічна безпека держави», «трудоресурсна безпека держави», «соціальна безпека», «демографічна безпека», «міграційна безпека» та «продовольча безпека», «інструментарій оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоресурсної безпеки держави», що дозволило надати пропозиції щодо удосконалення концептуального підходу до забезпечення трудоресурсної безпеки як складової економічної безпеки держави;

- уточнення переліку загроз трудоресурсній безпеці як складовій економічної безпеки держави шляхом розробки матриці загроз «внутрішні-зовнішні» загрози, що дозволило сформулювати паспорт загроз трудоресурсній безпеці держави, який, на відміну від існуючих, дозволяє здійснити їх розподіл за місцем виникнення (внутрішні та зовнішні), за джерелами походження (демографічні, соціальні, міграційні, продовольчі), за економічним змістом (знижують купівельну спроможність, знижують рівень життя населення, стимулюють міграцію), а також встановити об'єкти і суб'єкти впливу.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці методичної основи оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоресурсної безпеки держави.

Практичне значення щодо удосконалення інструментарію оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоресурсної безпеки держави з метою виявлення загроз та ризиків у соціальній, демографічній, міграційній і продовольчій сферах трудоресурсної безпеки як складової економічної безпеки держави підтверджено Херсонською обласною державною адміністрацією (довідка №58-7659/19/05 від 10.10.2019 р.) та Київською обласною державною адміністрацією (довідка №11-18/6048/05/1-2019 від 10.10.2019 р.).

Подані пропозиції можуть бути прийняті до практичного застосування з метою більш ефективного налагодження взаємодії підрозділів Головного управління контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки Служби безпеки України з іншими суб'єктами, які задіяні у забезпеченні безпеки держави (довідка №8/1/2-9716 від 01.10.2019 р.) та в Українському науково-дослідному інституті спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України (довідка №18/41 від 08.10.2019 р.).

Основні результати дослідження використані у навчальному процесі при вивченні фахової дисципліни «Комплексне забезпечення фінансово-економічної безпеки» магістрами спеціальності «Управління фінансово-економічною безпекою» у ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК» (довідка № 307/13 від 07.10.2019 р.).

Особистий внесок здобувача. Теоретичне обґрунтування, практичні розробки, висновки та рекомендації щодо використання інструментарію оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоресурсної безпеки держави, які містяться в роботі, одержані автором самостійно. Основні наукові положення, аналітичні висновки і рекомендації, які виносяться на захист, одержані автором особисто. Внесок здобувача у працях, написаних у співавторстві, наведено у переліку публікацій.

Апробація результатів дисертації відбулася на 4 конференціях різного рівня: науково-практичній конференції «Еволюція наукової думки в контексті

європейського вибору України» (Київ, 2015 р.), науково-практичній конференції «Українські перспективи у світовому розвитку» (Київ, 2016 р.), науково-практичній конференції «Наукові тренди сучасності» (Київ, 2017 р.), міжнародному форумі з інформаційних систем і технологій (Харків, 2019 р.).

Публікації. За темою дисертації опубліковано 11 наукових праць, з них 7 – наукові статті у фахових виданнях, у т.ч. 5 статей у фахових виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз. Загальний обсяг публікацій 4,99 др. арк., з яких особисто автору належить 4,73 др. арк.

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та додатків. Повний обсяг роботи становить 225 сторінок. Робота містить 47 таблиць, 17 рисунків, 5 додатків на 12 сторінках, список використаних джерел із 223 найменувань на 21 сторінці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретико-методичні основи забезпечення трудоресурсної безпеки як складової економічної безпеки держави**» на основі критичного аналізу джерел автором досліджено генезис категорії «трудоресурсна безпека держави», встановлено особливості формування її структури, вивчено методичні підходи до оцінювання трудоресурсної безпеки держави.

У підрозділі 1.1 «**Трудоресурсна безпека як складова національної безпеки держави**», ґрунтуючись на результатах аналізу науково-методичних праць вітчизняних і зарубіжних науковців, було з'ясовано, що в основі поняття «економічна безпека» покладені визначення та принципи понять «безпека» та «національна безпека». За результатами дослідження встановлено, що економічна безпека є однією з найважливіших складових національної безпеки держави та вимагає всебічного вивчення.

На основі вивчення наукових праць зарубіжних та вітчизняних учених-економістів встановлено сучасні підходи до понять «економічна безпека держави», що дало можливість запропонувати власну дефініцію. Так, під економічною безпекою держави пропонуємо розуміти стан економіки, для забезпечення якого створюються стійкі та науково обґрунтовані методи нейтралізації негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, з'являються необхідні умови для стабільного соціально-економічного розвитку держави, захисту національних економічних інтересів та підвищення добробуту громадян. Вказане визначення відрізняється від існуючих соціальною спрямованістю виявлених загроз та напрямів розвитку держави.

З'ясовано, що однією зі складових економічної безпеки держави є трудоресурсна безпека, яку запропоновано розуміти як здатність держави забезпечувати формування, розвиток, розподіл, захист та ефективне використання трудових ресурсів для досягнення економічних інтересів і посилення конкурентоспроможності національної економіки. Авторський підхід відрізняється від уточнених тим, що містить у собі необхідність виокремлення трудоресурсної безпеки в окрему складову економічної безпеки держави, з врахуванням економічного аспекту її забезпечення та виокремлення

таких її складових, як: соціальна, демографічна, міграційна й продовольча безпека.

У підрозділі 1.2 «Структура трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави» систематизовано основні складові трудоворесурсної безпеки та з'ясовано її місце серед інших складових економічної безпеки держави.

Грунтуючись на вивченні наукових праць, удосконалено структуру трудоворесурсної безпеки держави, яка складається з демографічної, соціальної, міграційної та продовольчої безпеки.

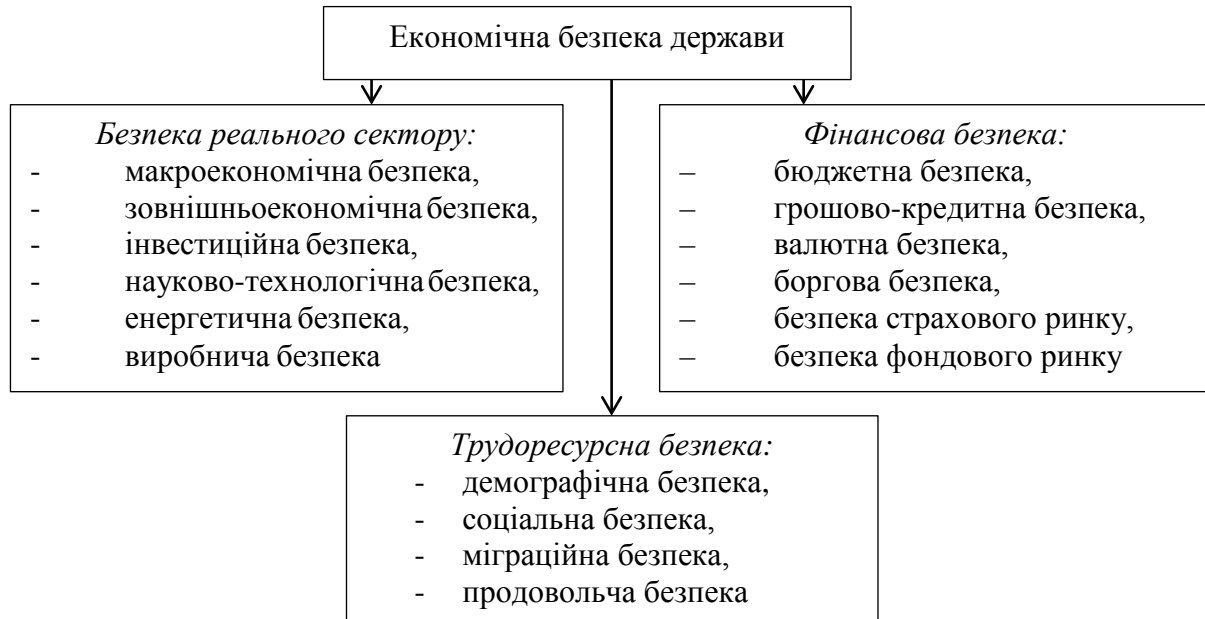

Рис. 1. Трудоворесурсна безпека як складова економічної безпеки держави

Джерело: систематизовано автором

Запропоновано авторське трактування кожної зі складових трудоворесурсної безпеки. Так, під демографічною безпекою слід розуміти такий стан демографічного розвитку, який буде забезпечувати досягнення кількісних та структурних показників якісного життя суспільства, незважаючи на вплив внутрішніх і зовнішніх загроз.

Відповідно, під соціальною безпекою запропоновано розуміти стан, що характеризує захищеність соціальних інтересів людини, завдяки якій, з одного боку, забезпечується протистояння дестабілізуючій дії різноманітних зовнішніх і внутрішніх загроз, що створюють соціальну напруженість у суспільстві, а з іншого боку, гарантується соціальний захист.

Вважаємо, що під продовольчою безпекою слід розуміти такий стан суспільства, за якого здійснюється гарантоване забезпечення фізіологічних потреб людини та родини в продуктах харчування, незалежно від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз.

На нашу думку, міграційна безпека – це стан регулювання міграційних процесів, за якого створюються належні умови для реалізації інтелектуального і

трудового потенціалу громадян усередині країни шляхом створення правового, соціально-економічного та демографічного забезпечення розвитку суспільства.

Особливістю даного підходу до структурування трудоворесурсної безпеки є врахування не лише показників, які характеризують природній рух, а й показників, які враховують якість життя населення.

У підрозділі 1.3 «Методичні підходи до оцінювання трудоворесурсної безпеки держави» доведено, що свідченням ефективності забезпечення трудоворесурсної безпеки держави є її оцінювання на основі існуючого інструментарію.

Грунтуючись на запропонованій структурі трудоворесурсної безпеки, досліджено методичні підходи до оцінювання її окремих складових та загалом. Встановлено, що оцінювання демографічної (природне відтворення населення; механічний рух населення; здоров'я населення; статево-віковий склад населення), соціальної (соціально-трудова відносина; демографічна сфера; соціальне розшарування; соціальний захист; безпека життя), міграційної (рух населення) та продовольчої безпеки (забезпеченість населення окремими видами продуктів) здійснюється на основі показників, які важко оцінити з економічних позицій, що не дозволяє належним чином з'ясувати наслідки впливу зовнішніх і внутрішніх загроз на кожну зі складових.

Методичні підходи до оцінювання трудоворесурсної безпеки загалом також містять мінімум інформації економічного змісту (співвідношення середньої зарплати до прожиткового мінімуму; співвідношення мінімальної та середньої зарплати; продуктивність праці тощо), що не дозволяє об'єктивно оцінити вказану складову економічної безпеки держави.

Враховуючи результати проведеного дослідження методичних підходів до оцінювання трудоворесурсної безпеки та її структуру, вважаємо за необхідне створення методичного підходу, який дозволив би вирішити дане питання.

У другому розділі **«Сучасний стан трудоворесурсної безпеки України як складової економічної безпеки держави»** встановлені основні тенденції розвитку економіки України та її економічної безпеки; проведено діагностику складових трудоворесурсної безпеки України; здійснено ідентифікацію загроз трудоворесурсній безпеці держави.

У підрозділі 2.1 «Тенденції розвитку економіки України та її економічної безпеки» у процесі дослідження були встановлені основні тенденції розвитку економіки України, які засвідчили негативну динаміку та руйнівний вплив загроз на економічну безпеку держави.

Основними показниками, що підтверджують цей процес упродовж 2013–2018 рр., є зростання дефіциту державного бюджету на 4%, зростання від'ємного торговельного балансу на 2,2%, зростання валового зовнішнього боргу на 2,5%, зменшення прямих іноземних інвестицій на 2,8%, здешевлення національної валюти.

Встановлено, що основними тенденціями розвитку економіки України та її економічної безпеки за 2013-2018 роки є: знецінення національної валюти; зниження купівельної спроможності населення; зниження темпів росту реального сектору економіки; неефективний розвиток енергетичного сектору;

високий рівень корупційних правопорушень у всіх секторах економіки; політична нестабільність тощо.

У підрозділі 2.2 «Діагностика складових трудоворесурсної безпеки України» здійснено оцінювання економічних аспектів, що характеризують трудоворесурсну безпеку держави за соціальною, демографічною, міграційною та продовольчою складовими, яке засвідчило її критичний стан на початок 2019 року (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники трудоворесурсної безпеки України у 2014-2018 рр.

Індикатори безпеки	Роки				
	2014	2015	2016	2017	2018
Чисельність постійного населення (на кінець року), млн осіб	45,245	42,759	42,590	42,414	42,216
Кількість пенсіонерів у розрахунку на 1000 населення, осіб	266	264	289	282	278
Співвідношення середнього розміру пенсії до прожиткового мінімуму	1,34	1,38	1,45	1,86	2,05
Частка видатків зведеного бюджету на охорону здоров'я, % до ВВП	3,6	3,57	3,17	3,43	3,5
Частка видатків зведеного бюджету на освіту, % до ВВП	6,3	5,8	6,0	6,3	6,4
Забезпеченість населення житлом у середньому на одного жителя, м2	23,8	22,9	24,8	25,2	25,3
Рівень охоплення дітей дошкільними закладами, %	55	55	56,33	64,71	65,4
Співвідношення середньої та мінімальної зарплати, рази	2,7	3,0	3,5	3,8	4,1
Співвідношення середнього розміру допомоги з безробіття та прожиткового мінімуму, %	107,3	112,9	113,2	113,8	114,5
Рівень безробіття (за методологією МОП), %	9,7	9,5	9,7	9,9	9,1
Частка соціального усунутого населення (безробітні понад 12 місяців), %	20,1	30,5	31,4	31,8	32,2
Міграційний приріст (скорочення), тис. осіб:					
- загальний,	22,6	14,2	13,8	11,9	18,6
- зокрема, міждержавна міграція	21,1	19,2	22,4	24,7	35,1
Коефіцієнт міграційного приросту (скорочення) населення, на 10 тис. наявного населення	5,3	3,3	3,0	2,8	3,4
Коефіцієнт міждержавного міграційного приросту (скорочення) населення, на 10 тис. наявного населення	4,9	2,2	2,1	1,8	1,9

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики

Результати оцінювання демографічної, соціальної, міграційної та продовольчої складових трудоворесурсної безпеки держави, проведене на початок 2019 року, також указують на їхній критичний стан. Так, у період 2013

– 2018 років рівень демографічної безпеки оцінювався як «небезпечний», основними причинами стали на лише зниження природнього приросту населення, але й військові дії на сході країни. На початок 2019 року критичний стан мали соціальна та продовольча безпека, що пов'язано із низкою політичних і економічних причин, у тому числі й зі знеціненням національної валюти. Доведено, що сучасний стан трудоворесурсної безпеки в Україні створює реальну загрозу національним інтересам та економічній безпеці (рис. 2).

Рис. 2. Динаміка рівнів демографічної, соціальної, міграційної та продовольчої безпеки України протягом 2013-2018 рр., %

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики

Основними причинами такої ситуації стали нестача трудових ресурсів, зменшення продуктивності праці, збільшення коефіцієнту утримання, виїзд працездатного населення за кордон тощо. Сучасна ситуація в Україні створює реальну загрозу національним інтересам і економічній безпеці.

Аналіз загального стану трудоворесурсної безпеки України дозволяє констатувати:

1) національна система забезпечення трудоворесурсної безпеки залишається остаточно не сформованою й не готовою діяти як єдина функціональна структура;

2) проблеми, пов'язані із забезпеченням трудоворесурсної безпеки в Україні, мають багатоаспектний комплексний характер, що зумовлює необхідність модернізації державної політики національної безпеки, зокрема її соціальної, демографічної, міграційної та продовольчої складових; розроблення та реалізацію нових стратегій і програм у цій сфері.

У підрозділі 2.3 «Ідентифікація загроз трудоворесурсній безпеці держави» на основі проведеного дослідження ідентифіковано основні загрози трудоворесурсній безпеці держави загалом та за окремими складовими.

Проведено оцінювання настроїв суспільства з питань забезпечення трудоворесурсної безпеки держави шляхом експертного опитування населення України з числа працівників органів соціального захисту, Пенсійного фонду, Служби безпеки України, закладів вищої освіти, професійних спілок, яке засвідчило, що більшість з них сприймає трудоворесурсну безпеку держави як стан гарантованості правової, економічної та соціальної захищеності (62%). Найбільший вплив на стан трудоворесурсної безпеки мають «соціальна» (67%), «демографічна» (59%) та «продовольча» безпека (52%). Серед основних загроз трудоворесурсній безпеці держави чоловіки (53%) і жінки (68%) називають приховане працевлаштування мігрантів (нелегальну міграцію).

Основними важелями, через які держава має забезпечувати трудоворесурсну безпеку держави, є забезпечення високого рівня життя населення (98%), доступність та якість освіти (93%) і медицини (86%), а також збільшення мінімальної зарплати (87%) (рис. 3).

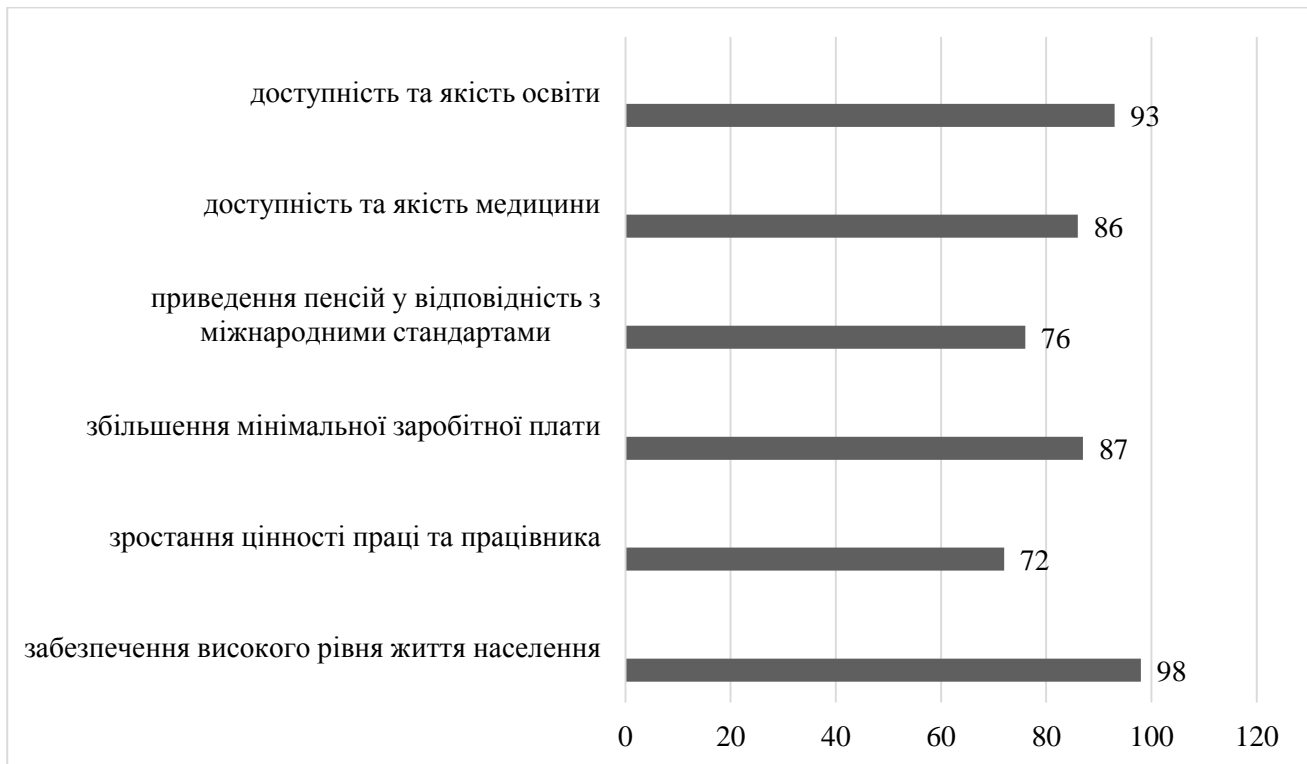

Рис. 3. Оцінка найважливіших важелів, через які держава має забезпечувати економічну безпеку

Джерело: розроблено та систематизовано автором

Таким чином, оцінка стану трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки в Україні, на думку опитаних експертів, є негативною.

На основі проведеного опитування було розроблено паспорт загроз трудоворесурсній безпеці держави, який дозволяє здійснити їх розподіл за місцем виникнення (внутрішні та зовнішні), за джерелами походження (демографічні, соціальні, міграційні, продовольчі), за економічним змістом (знижують купівельну спроможність, знижують рівень життя населення, стимулюють міграцію), а також встановити об'єкти та суб'єкти впливу.

Ідентифіковані загрози трудоворесурсній безпеці в розрізі її складових стали підґрунтям для вибору показників оцінювання стану трудоворесурсної безпеки держави.

У третьому розділі **«Удосконалення інструментарію оцінювання трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави»** запропоновано концептуальний підхід до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави, удосконалено інструментарій оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави, розроблено інструментарій оцінювання громадської думки щодо забезпечення трудоворесурсної безпеки.

У підрозділі **3.1 «Концептуальний підхід до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави»** розроблено концептуальний підхід до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави, що ґрунтується на економічних аспектах забезпечення трудоворесурсної безпеки, які формуються під впливом внутрішніх та зовнішніх загроз (рис. 4).

Сформульовано мету, завдання, функції та принципи зазначеного підходу, виокремлено об'єкти і суб'єкти, а також запропоновано до використання інструментарій оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки. Так, основною метою концептуального підходу є розробка ефективних заходів щодо нейтралізації загроз задля забезпечення трудоворесурсної безпеки у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах.

До основних суб'єктів віднесено: Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України, в тому числі Міністерство соціальної політики, Державну міграційну службу, Пенсійний фонд України, інші міністерства та відомства, Недержавні пенсійні фонди, громадські організації тощо.

Систематизовано основні принципи (правомірності, нормативності, системності, комплексності, стабільності, збалансованості), функції (попередження, нейтралізації, контролю, інформаційна, аналітична, захисна) та важелі впливу (залежно від функцій забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави) на забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України.

Удосконалено нормативно-правову базу забезпечення трудоворесурсної безпеки України шляхом розробки пропозицій для внесення відповідних змін та доповнень до Законів України: «Про національну безпеку України», «Про Стратегію національної безпеки України», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про доступ до публічної інформації», «Про соціальний захист населення», «Про пенсійне забезпечення» та інших.

Для реалізації концептуального підходу до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України було розроблено напрями забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України, окремо за кожною із складових та загалом, які розподілені за такими ознаками: за характером дії (економічні, соціальні, національно-патріотичні), за суб'єктами реалізації (загальнодержавні, регіональні, індивідуальні).

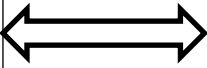
Концептуальний підхід до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України		
<i>сукупність взаємопов'язаних заходів, розроблених державою для нейтралізації зовнішніх та внутрішніх загроз економічній безпеці держави у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах</i>		
Мета:		
<i>розробка ефективних заходів щодо нейтралізації загроз задля забезпечення трудоворесурсної безпеки у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах</i>		
Об'єкт: Трудоворесурсна безпека	Суб'єкти:	
	Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, в тому числі Міністерство соціальної політики, Державна міграційна служба, Пенсійний фонд України, інші міністерства та відомства, недержавні пенсійні фонди, громадські організації тощо	
Принципи: правомірності, нормативності, системності, комплексності, стабільності, збалансованості	Функції: попередження, нейтралізації, контролю, інформаційна, аналітична, захисна	Важелі впливу: залежно від функцій забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави
Інструментарій оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави		
Інтегральний показник оцінювання трудоворесурсної безпеки		Інтегральний індекс забезпечення трудоворесурсної безпеки на основі оцінювання громадської думки
Нормативно-правове забезпечення:		
<ul style="list-style-type: none"> - Конституція України; - Закон України «Про національну безпеку України», - Стратегія національної безпеки України, - Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України», - Закон України «Про доступ до публічної інформації», - Закон України «Про соціальний захист населення», - Закон України «Про пенсійне забезпечення» та інші 		
Інформаційне забезпечення:		
<ul style="list-style-type: none"> - узгодження інформаційних потоків між суб'єктами механізму; - прозорість діяльності суб'єктів трудоворесурсної безпеки 		
Організаційно-економічне забезпечення:		
<ul style="list-style-type: none"> - дотримання вимог МОП та ВООЗ; - виконання рекомендацій Міжнародного валютного фонду; - проведення щорічного оцінювання стану трудоворесурсної безпеки держави; - використання результатів опитування громадської думки щодо забезпечення трудоворесурсної безпеки задля коригування економічної та соціальної політики держави 		

Рис. 4. Основні складові концептуального підходу до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України
Джерело: розроблено автором

Запропоновано розглядати інформаційне забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України з позицій узгодження інформаційних потоків між суб'єктами механізму та транспарентності діяльності суб'єктів трудоворесурсної безпеки.

Розроблено заходи щодо організаційно-економічного забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України, які полягають у дотриманні вимог МОП та ВООЗ; виконанні рекомендацій Міжнародного валютного фонду; проведенні щорічного оцінювання стану трудоворесурсної безпеки держави; використанні результатів опитування громадської думки щодо забезпечення трудоворесурсної безпеки задля коригування економічної та соціальної політики держави тощо.

У підрозділі 3.2 «Удосконалення інструментарію оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави» надано пропозиції щодо сутності поняття «інструментарій оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави». Зазначено, що до його складу входять:

- 1) Інтегральний показник оцінювання трудоворесурсної безпеки;
- 2) Інтегральний індекс забезпечення трудоворесурсної безпеки за результатами оцінювання громадської думки.

Підготовлено пропозиції щодо вдосконалення Інтегрального показника оцінювання трудоворесурсної безпеки, який визначається за чотирма групами показників (соціальна безпека (K_1), демографічна безпека (K_2), міграційна безпека (K_3), продовольча безпека (K_4)). За результатами кореляційного аналізу дванадцяти факторних показників відібрано по три коефіцієнти у кожній групі: соціальна безпека (відношення наявного доходу населення до ВВП; рівень безробіття за МОП; відношення середньої заробітної плати до мінімальної заробітної плати; відношення середньої пенсії до мінімальної пенсії), демографічна безпека (відношення працездатного населення до непрацездатного; відношення непрацездатного населення до безробітного; відношення працездатного населення до зайнятого; відношення працездатного населення до економічно активного), міграційна безпека (відношення між емігрантами та іммігрантами; відношення між працездатним населенням та емігрантами; відношення між працездатним населенням та іммігрантами; відношення між працездатними та непрацездатними іммігрантами), продовольча безпека (відношення мінімальної заробітної плати до прожиткового мінімуму для працездатних осіб; відношення мінімальної пенсії до прожиткового мінімуму для працездатних осіб; відношення прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб до прожиткового мінімуму для працездатних осіб; відношення середньої заробітної плати до мінімальної заробітної плати), між якими немає істотної кореляції та розрахунок яких дасть змогу виконати таке оцінювання.

Запропонований Інтегральний показник оцінювання трудоворесурсної безпеки (далі – ІПТРБ) матиме вигляд:

$$\text{ІПТРБ} = 0,3K_1 + 0,3K_2 + 0,15K_3 + 0,25K_4 \quad (1)$$

Саме така модель може бути використана для діагностування стану трудоворесурсної безпеки та встановлення загроз, які на неї впливають.

На основі запропонованого Інтегрального показника було здійснено оцінювання стану трудоворесурсної безпеки України у 2018 році, яке підтвердило результати дослідження, проведеного у другому розділі роботи, щодо її критичного стану. Отримані результати сприяли виокремленню найбільш впливових загроз трудоворесурсній безпеці та розробці заходів щодо їх нейтралізації.

У підрозділі 3.3 «Розробка інструментарію оцінювання громадської думки щодо забезпечення трудоворесурсної безпеки» представлено інструментарій для проведення опитування громадської думки, на основі якого пропонується здійснювати опитування за п'ятьма групами показників. Перші чотири групи описують ситуацію у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах у вигляді вибору однієї відповіді на поставлене питання.

Кожна з чотирьох груп показників містить п'ять індикаторів, кожний з яких має чотири градації за номінальною шкалою достатності: «не вистачає», «важко сказати, вистачає або не вистачає», «вистачає», «не цікавить». Для обчислення Інтегрального індекса забезпечення трудоворесурсної безпеки кожній відповіді присвоюються відповідні бали. Так, відповіді «не вистачає» надається бал 1, відповідям «важко сказати, вистачає або не вистачає» та «не цікавить» – бал 2, відповіді «вистачає» – бал 3.

Після одержання результатів опитування за кожною сферою розраховується індекс забезпечення, яким є середній бал, і проводиться ранжирування складових трудоворесурсної безпеки. Сума середніх балів за всіма складовими трудоворесурсної безпеки являє собою інтегральний індекс забезпечення трудоворесурсної безпеки.

У п'ятій групі представлені питання, які передбачають надання власної відповіді респондента щодо можливостей покращення ситуації у зазначених сферах трудоворесурсної безпеки. Отримані відповіді ранжуються в залежності від частоти появи однакових відповідей у різних респондентів.

Запропонований інструментарій для проведення опитування громадської думки пропонується використовувати для коригування основних напрямів економічної та соціальної політики держави.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено актуальне теоретичне та науково-практичне завдання щодо удосконалення теоретико-методичних засад і надання практичних рекомендацій щодо розробки та використання інструментарію оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави. За результатами можна сформулювати такі висновки:

1. На основі вивчення нормативно-правових актів та науково-практичних джерел встановлено основні етапи становлення такої науки, як «економічна безпека держави» та її фундаторів. Вивчено основні складові поняття «економічна безпека» та «трудооресурсна безпека», а також з'ясовано місце трудоворесурсної безпеки серед інших складових економічної безпеки держави.

За результатами проведеного дослідження запропоновано авторські трактування понять «економічна безпека держави» та «трудоресурсна безпека держави». Перше поняття відрізняється від уже існуючих соціальною спрямованістю виявлених загроз та напрямів розвитку держави. А друге - необхідністю врахування економічного аспекту її забезпечення.

2. Встановлено, що вивчення трудоворесурсної безпеки доцільно здійснювати через її структуру, до складу якої входять: демографічна, соціальна, міграційна та продовольча безпеки. Особливістю даного підходу до структурування трудоворесурсної безпеки є врахування не лише показників, що характеризують природній рух, а й показників, які враховують якість життя населення. У роботі запропоновано змістовну складову вказаних складових трудоворесурсної безпеки держави, а саме: «демографічна безпека», «соціальна безпека», «міграційна безпека» та «продовольча безпека».

3. Грунтуючись на запропонованій структурі трудоворесурсної безпеки, досліджено методичні підходи до оцінювання її окремих складових та загалом.

Встановлено, що оцінювання демографічної (природне відтворення населення; механічний рух населення; здоров'я населення; статево-віковий склад населення), соціальної (соціально-трудова відносина; демографічна сфера; соціальне розшарування; соціальний захист; безпека життя), міграційної (рух населення) та продовольчої безпеки (забезпеченість населення окремими видами продуктів) здійснюється на основі показників, які важко оцінити з економічних позицій. Оцінювання трудоворесурсної безпеки загалом також містить мінімум інформації економічного змісту (співвідношення середньої зарплати до прожиткового мінімуму; співвідношення мінімальної та середньої зарплати; продуктивність праці тощо), що не дозволяє об'єктивно оцінити вказану складову економічної безпеки держави.

Обґрунтовано, що існуючі методичні підходи не дозволяють належним чином виконати оцінювання трудоворесурсної безпеки, а також з'ясувати джерела виникнення зовнішніх та внутрішніх загроз і наслідки їх впливу. Враховуючи запропоновану структуру трудоворесурсної безпеки держави, було прийнято рішення про необхідність врахування при оцінюванні показників, які характеризують усі зазначені складові, що стало основою для подальших розробок автора.

4. У процесі проведеного дослідження були встановлені основні тенденції розвитку економіки України впродовж 2013–2018 рр., які засвідчили негативну динаміку та руйнівний вплив загроз на економічну безпеку держави. Основними показниками, що підтверджують цей процес, є зростання дефіциту державного бюджету на 4%, від'ємного торговельного балансу – на 2,2%, зростання валового зовнішнього боргу – на 2,5%, зменшення прямих іноземних інвестицій – на 2,8%, здешевлення національної валюти. Встановлено, що основними тенденціями розвитку економіки України та її економічної безпеки за 2013-2018 роки є: знецінення національної валюти; зниження купівельної спроможності населення; зниження темпів росту реального сектору економіки; неефективний розвиток енергетичного сектору; високий рівень корупційних правопорушень у всіх секторах економіки; політична нестабільність тощо.

5. Проведено аналіз стану трудоворесурсної безпеки за її окремими складовими, що засвідчило її критичний стан на початок 2019 року та вказало на створення реальних загроз національним інтересам і економічній безпеці держави загалом. Результати оцінювання таких складових, як: соціальна, демографічна, міграційна та продовольча, також указують на їхній критичний стан та на те, що основними причинами такого стану стали на лише зниження природнього приросту населення, економічна ситуація, але й військові дії на сході країни.

6. Узагальнення результатів оцінювання забезпечення трудоворесурсної безпеки держави дозволило ідентифікувати основні загрози, що на неї впливають, розподіливши їх за місцем виникнення (внутрішні та зовнішні), за джерелами походження (демографічні, соціальні, міграційні, продовольчі), за економічним змістом (знижують купівельну спроможність, знижують рівень життя населення, стимулюють міграцію). Такий розподіл сприяв встановленню взаємозв'язку між складовими трудоворесурсної безпеки та діагностиці наслідків їх впливу. На основі отриманих результатів було удосконалено паспорт загроз трудоворесурсній безпеці, а також встановлено об'єкти та суб'єкти їх впливу.

7. Запропоновано концептуальний підхід до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави, що ґрунтується на економічних аспектах забезпечення трудоворесурсної безпеки, які формуються під впливом внутрішніх та зовнішніх загроз. Сформульовано мету, завдання, функції та принципи зазначеного підходу, виокремлено об'єкти і суб'єкти, а також запропоновано до використання інструментарій оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки. Для його реалізації було розроблено напрями забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки України та удосконалено відповідну нормативно-правову базу.

8. Удосконалено інструментарій оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави шляхом розробки таких показників, як: Інтегральний показник оцінювання трудоворесурсної безпеки та Інтегральний індекс забезпечення трудоворесурсної безпеки за результатами оцінювання громадської думки. Підготовлено пропозиції щодо вдосконалення Інтегрального показника оцінювання трудоворесурсної безпеки, який визначається за кожною складовою трудоворесурсної безпеки, що дає змогу діагностувати стан трудоворесурсної безпеки загалом та встановити загрози, які на неї впливають.

9. За результатами теоретичних досліджень та проведеного опитування представлено інструментарій для проведення опитування громадської думки, яке запропоновано здійснювати за п'ятьма групами показників. Перші чотири групи описують ситуацію у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах у вигляді вибору однієї відповіді на поставлене питання. У п'ятій групі представлені питання, що передбачають надання власної відповіді респондента щодо можливостей покращення ситуації у зазначених сферах трудоворесурсної безпеки. Запропонований інструментарій для

проведення опитування громадської думки пропонується використовувати для коригування основних напрямів економічної і соціальної політики держави.

Практична цінність роботи полягає у можливості реалізації її теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій, які пройшли апробацію у широких наукових колах (науково-практичних та міжнародних конференціях) і були впроваджені у діяльності відповідних органів державної влади та управління.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Січиокно Г. Б. Формування економічної безпеки держави в сучасних умовах. *Вчені записки Університету «КРОК». Серія : Економіка.* 2017. №46. С. 35-42 (0,56 друк. арк.).
2. Січиокно Г. Б. Методичні підходи до оцінювання економічної безпеки України. *Вчені записки Університету «КРОК». Серія : Економіка.* 2018. №4(52). С. 205-212 (0,68 друк. арк.).
3. Січиокно Г. Б., Літвін Н. М. Класифікація актуальних загроз економічній безпеці держави в контексті кризових тенденцій національної економіки. *Вчені записки Університету «КРОК». Серія: Економіка.* 2019. №1(53). С. 171-180 (0,78 друк. арк.). *Особистий внесок автора полягає у виокремленні загроз трудоворесурсній безпеці та становить 0,52 друк. арк.*
4. Січиокно Г. Б. Концептуальний підхід до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави. *Ефективна економіка.* 2019. №5. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/> (дата звернення: 12.10.2019). (0,71 друк. арк.).

Праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

1. Січиокно Г. Б. Модернізація функцій служби економічної безпеки суб'єктів середнього підприємництва. *Вчені записки Університету «КРОК». Серія : Економіка.* 2015. Вип. 41. С. 111-118 (0,54 друк. арк.).
2. Січиокно Г. Б. Інноваційні підходи до побудови служби економічної безпеки підприємств. *Вісник Черкаського університету імені Б. Хмельницького. Серія : Економічні науки.* 2016. №1. С. 104-110 (0,50 друк. арк.).
3. Січиокно Г. Б. Механізм управління фінансовою безпекою промислових підприємств в умовах глобалізації. *Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки.* 2017. №2 (Ч.2). С. 81-90 (0,57 друк. арк.).

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Січиокно Г. Б. Модифікація функцій підрозділу економічної безпеки комерційного підприємства. *Еволюція наукової думки в контексті європейського вибору України: матеріали наук.-практ. конф., 21 жовтня 2015 р.* Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2015. С.120-121 (0,16 друк. арк.).

2. Січиокно Г. Б. Рейдерство як загроза економічній безпеці підприємств. *Українські перспективи у світовому розвитку: матеріали наук.-практ. конф.*, 4 листопада 2016 р. Київ : Університет економіки та права «КРОК». 2016. С. 248-249 (0,17 друк. арк.).

3. Січиокно Г. Б. Стратегія управління фінансово-економічною безпекою в сучасних умовах. *Наукові тренди сучасності: матеріали наук.-практ. конф.*, 26 жовтня 2017 р. Київ : Університет економіки та права «КРОК». 2017. С. 84-86 (0,17 друк. арк.).

4. Січиокно Г. Б. Міграційні виклики економічній безпеці держави. *INFOS-2019* : збірник тез доповідей учасників міжнародного форуму з інформаційних систем і технологій, 24-27 квітня 2019 р. Харків : Харківський технологічний університет «ШАГ», 2019. С. 89-90 (0,15 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Січиокно Г.Б. Забезпечення трудоворесурсної безпеки держави. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.01 - економічна безпека держави. – ВНЗ «Університет економіки і права «КРОК». – Київ, 2019.

Дисертація присвячена удосконаленню теоретико-методичних засад і наданню практичних рекомендацій щодо розробки та використання інструментарію оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави.

Уперше запропоновано методичний підхід до оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави, що охоплює розрахунок інтегрального показника трудоворесурсної безпеки, до якого включено показники соціальної, демографічної, міграційної та продовольчої безпеки, що дозволяє врахувати вплив зовнішніх та внутрішніх загроз на такі складові економічної безпеки держави.

Удосконалено концептуальний підхід до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави, що ґрунтується на економічних аспектах забезпечення трудоворесурсної безпеки, які формуються під впливом внутрішніх та зовнішніх загроз, шляхом встановлення мети, завдань, функцій і принципів, виокремлення об'єктів та суб'єктів, а також розробки й використання інструментарію оцінювання стану трудоворесурсної безпеки.

Доопрацьовано інструментарій оцінювання громадської думки щодо забезпечення трудоворесурсної безпеки, який передбачає проведення опитування за п'ятьма групами показників, перші чотири з яких описують ситуацію у соціальній, демографічній, міграційній та продовольчій сферах у вигляді вибору однієї відповіді на поставлене питання, а п'ята – передбачає надання власної думки респондента щодо поліпшення ситуації у зазначених сферах трудоворесурсної безпеки.

Доповнено перелік функціональних складових економічної безпеки

держави, який, на відміну від існуючих підходів, доповнено трудоворесурсною безпекою, що дає можливість врахувати економічні аспекти демографічної та соціальної безпеки держави.

Розроблено напрями забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави, які розподілено за такими ознаками: за характером дії (економічні, соціальні, національно-патріотичні), за суб'єктами реалізації (загальнодержавні, регіональні, індивідуальні).

Доопрацьовано понятійно-категоріальний апарат у частині уточнення сутності термінів «економічна безпека держави», «трудооресурсна безпека держави», «соціальна безпека», «демографічна безпека», «міграційна безпека» та «продовольча безпека», «інструментарій оцінювання економічних аспектів забезпечення трудоворесурсної безпеки держави», що дозволило надати пропозиції щодо удосконалення концептуального підходу до забезпечення трудоворесурсної безпеки як складової економічної безпеки держави.

Уточнено перелік загроз трудоворесурсній безпеці як складовій економічної безпеки держави шляхом розробки матриці загроз «внутрішні-зовнішні» загрози, що дозволило сформуваи паспорт загроз трудоворесурсній безпеці держави, який, на відміну від існуючих, дозволяє здійснити їх розподіл за місцем виникнення (внутрішні та зовнішні), за джерелами походження (демографічні, соціальні, міграційні, продовольчі), за економічним змістом (знижують купівельну спроможність, знижують рівень життя населення, стимулюють міграцію), а також встановити об'єкти та суб'єкти впливу.

Ключові слова: економічна безпека держави, трудоворесурсна безпека, соціальна безпека, демографічна безпека, міграційна безпека, продовольча безпека, загрози, інструментарій, економічний аспект, громадська думка.

SUMMARY

Sichyokno G. Ensuring the labor resource security of the state. - Manuscript.

Thesis for a Candidate of Economic Sciences Degree in Specialty 21.04.01 - Economic Security of the State. - University of Economics and Law "KROK". - Kiev, 2019.

The dissertation is devoted to the improvement of theoretical and methodological foundations and giving practical recommendations on the development and use of tools for assessing the economic aspects of ensuring labor security of the state.

For the first time, a methodological approach to assessing the economic aspects of state security of labor security is proposed, which includes the calculation of an integrated indicator of labor security, which includes indicators of social, demographic, migration and food security, which allows to take into account the impact of external and internal threats on such component of economic security.

The conceptual approach to the provision of labor security as a component of the economic security of the state is improved, which is based on the economic aspects of ensuring the labor security, which are formed under the influence of internal and

external threats, by establishing the purpose, tasks, functions and principles, the separation of objects and entities, as well as the development and use of tools for assessing labor security.

A toolkit for assessing public opinion on labor security was elaborated, which includes a survey of five groups of indicators, the first four of which describe the situation in the social demographic, migration and food sectors in the form of choosing one answer to the question posed, and the fifth one providing the respondent's own opinion on the improvement of the situation in the mentioned areas of labor security.

The composition of the functional components of the economic security of the state has been supplemented, which, unlike the existing approaches, has been supplemented with labor security, which makes it possible to take into account the economic aspects of the demographic and social security of the state.

The directions of providing labor security as a component of the economic security of the state have been elaborated, distributed according to the following characteristics: by nature of action (economic, social, national-patriotic), by subjects of implementation (national, regional, individual).

Revised conceptual and categorical apparatus in terms of clarification of the essence of the terms "economic security of the state", "labor security of the state", "social security", "demographic security", "migration security" and "food security", "tool for assessing economic aspects of labor security states, which allowed for proposals to improve the conceptual approach to ensuring labor security as a component of the state's economic security.

The list of threats to labor security as a component of the economic security of the state was elaborated by developing a matrix of threats "internal-external" threats, which allowed to develop a passport of threats to labor security of the state, which, unlike the existing ones, allows them to be distributed at the place of origin (internal and external), by sources of origin (demographic, social, migration, food), by economic content (reduce purchasing power, reduce living standards, stimulate migration), and establish objects and agents of influence.

Keywords: economic security of the state, labor security, social security, demographic security, migration security, food security, threats, tools, economic aspect, public opinion.